

1.1 Policy Brief

การศึกษาแผนงานบริหารจัดการน้ำสำหรับพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

จากผลการศึกษาพบว่าเพื่อความมั่นคงของน้ำในเขต EEC มีความจำเป็นต้องดำเนินการจัดการน้ำทั้งด้านอุปสงค์และอุปทานควบคู่กันไป เนื่องจากผลการวิเคราะห์พบว่าพื้นที่จังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยองมีความเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำในภาคอุตสาหกรรม การอุปโภค/บริโภค การท่องเที่ยว และภาคธุรกิจบริการ โดยแนวทางการแก้ไขปัญหาตามข้อเสนอของแผนงานวิจัยในการลดการใช้น้ำทุกภาคส่วน สามารถลดความเสี่ยงหรือบรรเทาความรุนแรงของสถานการณ์การขาดแคลนน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การลดความต้องการน้ำต้นทุนโดยใช้กระบวนการนำน้ำเสียกลับมาใช้เป็นน้ำต้นทุนผ่านกระบวนการ 3Rs + IoT เป็นแนวทางที่มีความยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งการดำเนินงานในส่วนนี้ได้ทดสอบในโรงงานอุตสาหกรรมต้นแบบในปี พ.ศ.2565 พบว่า สามารถลดการใช้น้ำในกระบวนการผลิตและนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ประมาณ 15 – 36 เปอร์เซ็นต์ สำหรับน้ำเสียจากเมือง เช่น พัทยา และ ระยอง พบว่าสามารถบำบัดและนำกลับมาเป็นน้ำต้นทุนสำหรับภาคอุตสาหกรรมได้เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินปริมาณความต้องการน้ำในเขต EEC ในกรณีมีมาตรการลดการใช้น้ำจะส่งผลให้ปริมาณความต้องการน้ำภาคอุตสาหกรรม และ ภาคอุปโภค – บริโภค และภาคบริการของพื้นที่ จ.ชลบุรี และ จ.ระยอง ลดลงได้มากกว่า 20 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการลดความเสี่ยงหรือความรุนแรงของการขาดแคลนน้ำในเขต EEC ลงได้มากกว่า 40 เปอร์เซ็นต์ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า ยังมีอุปสรรคในการนำน้ำเสียกลับมาใช้ใหม่ รวมถึงปัญหาการขาดความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของในอนาคตอันใกล้ โดยทางออกในการดำเนินงาน คือ

1. การสร้างกฎกระทรวงหรือระเบียบเพื่อเอื้ออำนวยต่อการลงทุนระบบบำบัดน้ำ การทิ้งน้ำจากการบำบัด และการนำน้ำที่บำบัดแล้วกลับมาใช้ใหม่ ผ่านทางสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน กรมโยธาธิการ ๗ กรมควบคุมมลพิษ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รวมถึงการออกข้อบัญญัติท้องถิ่น

2. การจัดตั้งองค์กรบริหารจัดการน้ำทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และ ระยะยาว ซึ่งต้องอาศัยอำนาจตาม พรบ.ทรัพยากรน้ำ ผ่านคณะกรรมการลุ่มน้ำ และ กนช. รวมถึงอำนาจตาม พรบ.เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

การจัดการด้านอุปทาน ซึ่งมีแผนงานของสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติและกรมชลประทาน ในการพัฒนาแหล่งน้ำต่างๆอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามในกรณีของการบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำในเขต EEC เพื่อเสริมสมรรถนะการกักเก็บและการผันน้ำจะสามารถสร้างความมั่นคงของน้ำและลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำได้มากที่สุด คือ อ่างเก็บน้ำบางพระ อ่างเก็บน้ำประแสร์ จากอ่างเก็บน้ำคลองหลวงรัชชโลทร และอ่างเก็บน้ำนฤบดินทรจินดา โดยกระบวนการผันน้ำข้ามลุ่มน้ำและการใช้ระบบสูบล้อกลับตามความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์

อนึ่งจากผลการศึกษาศึกษาสามารถแบ่งแนวทางการดำเนินการโดยสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เพื่อความมั่นคงของน้ำในเขต EEC ได้เป็น 2 ระยะคือระยะสั้นและระยะยาวดังนี้

1. การดำเนินการระยะสั้น มีข้อเสนอใน 3 ประเด็นคือ

1.1 การจัดสรรน้ำและการกำหนดเกณฑ์การจัดสรรน้ำ เพื่อให้เกิดการใช้น้ำอย่างประหยัดและคุ้มค่า ทั้งนี้แผนงานวิจัยได้พัฒนาระบบสารสนเทศต้นแบบเพื่อการบริหารจัดการน้ำ (MIS) โดยระบบสารสนเทศต้นแบบนี้ได้มีการประยุกต์ใช้ระบบ Application Programming Interface (API) ในการเชื่อมโยงข้อมูลอัตโนมัติในระบบฐานข้อมูลทั้งข้อมูลสภาพภูมิอากาศ สถานการณ์น้ำท่า และสถานการณ์น้ำในอ่างเก็บน้ำ ซึ่งผลจากการใช้ระบบ MIS ในการจัดสรรน้ำและการบริหารการสูบน้ำล่วงหน้าทั้งระบบสูบล้อกลับและระบบผันน้ำ พบว่าทำให้เกิดความสะดวกในการบริหารจัดการระบบน้ำต้นทุนและระบบผันน้ำมากยิ่งขึ้น และยังอาจสามารถประหยัดไฟฟ้าได้อีกด้วย

1.2 การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อกำหนดแนวทางการบริหารน้ำในเขต EEC ที่สมบูรณ์ ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีแผนจัดการน้ำต้นทุน โดย สททช. และ Keyman water war room ซึ่งเป็นการดำเนินงานโดยภาคส่วนต่าง ๆ แต่การดำเนินงานในด้านการจัดการความต้องการน้ำยังคงเป็นจุดที่ไม่ชัดเจน จึงต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่าง สททช. และ สกพอ. เพื่อจัดทำแผนบริหารจัดการน้ำให้มีความครอบคลุมในทุกมิติทั้งด้าน Demand side, Supply side และ Operation ซึ่งการประหยัดน้ำนั้นเป็นข้อเสนอหลักจากผลงานวิจัย เพื่อลดการใช้และเพิ่มน้ำต้นทุนในอนาคต นอกจากนี้การดำเนินการด้านอุปทานโดยการจัดการอ่างเก็บน้ำในเขต EEC จะช่วยเพิ่มศักยภาพการกักเก็บน้ำต้นทุนเพิ่มขึ้นอีกด้วย

1.3 การจัดตั้งสำนักงานทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก โดย สททช. อนึ่ง EEC และ ภาคตะวันออก

เป็นพื้นที่เศรษฐกิจและการผลิตสำคัญของประเทศ โดยในด้านการบริหารจัดการน้ำมีสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 2 ทำหน้าที่เป็นผู้ประสาน และเลขานุการทั้งในระดับลุ่มน้ำและพื้นที่ EEC แต่ขอขอบเขตความรับผิดชอบของสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 2 ในปัจจุบันมีขนาดใหญ่มากโดยครอบคลุม 9 ลุ่มน้ำ (ในภาคกลาง ตะวันออก ตะวันตก) ทำให้การประสานงานและการร่วมแก้ไขปัญหาทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติซึ่งดำเนินการได้อย่างจำกัด ดังนั้นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ การตอบสนอง และการดำเนินงานในพื้นที่ให้สามารถเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และทันเวลา จึงควรจัดตั้งสำนักงานทรัพยากรน้ำภาคตะวันออกเพิ่มเติม

2. การดำเนินการระยะยาว มีข้อเสนอว่า สททช. ควรใช้ระบบบริหารจัดการน้ำและองค์กรบริหารจัดการน้ำในเขต EEC ซึ่งจะมีการดำเนินการในระยะสั้นเป็นต้นแบบ เพื่อขยายผลไปสู่พื้นที่ลุ่มน้ำสำคัญของประเทศ เช่น ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำมูล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีข้อเสนออีก 2 ประเด็นคือ

2.1 การจัดตั้งกองทุนเพื่อการบริหารจัดการน้ำในเขต EEC จากการรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานต่าง ๆ และผู้ใช้น้ำภาคส่วนต่าง ๆ ของแผนงานวิจัย พบว่า หลายภาคส่วนมีความต้องการให้จัดตั้งกองทุนเพื่อการบริหารจัดการน้ำในเขต EEC ดังนั้น แผนงานวิจัยจึงได้เสนอแนวทางการจัดตั้งกองทุนดังกล่าวโดยใช้อำนาจตาม พรบ. EEC อย่างไรก็ดีในการรับฟังความคิดเห็นจากสำนักงาน สกพอ. มีข้อเสนอแนะว่ากองทุนดังกล่าวอาจไม่ตรงไปตามเจตนารมณ์ของ พรบ. EEC ทั้งนี้กองทุนเพื่อการบริหารจัดการน้ำในเขต EEC ควรมีเป้าหมายเบื้องต้น คือ

- การชดเชยการปลูกพืชฤดูแล้งของภาคเกษตรกรรมโดยความสมัครใจ เพื่อนำน้ำไปใช้สำหรับการอุปโภค
- บริโภค และอุตสาหกรรม
- การชดเชยในกรณีการผันน้ำข้ามลุ่มน้ำในช่วงเวลาวิกฤตและเกิดการขาดแคลนน้ำ เช่น การผันน้ำในช่วงฤดูแล้งในปีขาดแคลนน้ำมาก
- การใช้เป็นทุนสนับสนุนในการบริหารจัดการน้ำ หรือการจัดหาน้ำตามความจำเป็นในอนาคต

ในการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนพบว่า ทุกฝ่ายสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนเพื่อการบริหารจัดการน้ำในเขต EEC โดยยังไม่สามารถสรุปได้ว่าจะใช้แนวทางตามกฎหมายฉบับใด ทั้งนี้ในเบื้องต้นอาจต้องศึกษาเพิ่มเติมใน 3 แนวทาง คือ

- กองทุนตาม พรบ. EEC แต่มีข้อจำกัดว่าเป้าหมายของกองทุนนี้ อาจไม่ตรงกับเป้าหมายของกฎหมาย
- การใช้กฎหมายหลักอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทุน เช่น พรบ. ทุนหมุนเวียน แต่ต้องมีการศึกษา เพิ่มเติม
- การปรับแก้ พรบ. ทรัพยากรน้ำ ให้สามารถจัดตั้งกองทุนได้ ซึ่งเป็นไปตามกรอบการร่างกฎหมาย

2.2 การปรับแก้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ให้สามารถจัดตั้งกองทุนได้ ซึ่งเป็นไปตามกรอบการร่างกฎหมายในเบื้องต้น แต่ได้มีการตัดมาตราที่เกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนออกไปในขั้นตอนที่ พรบ. ทรัพยากรน้ำเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา จึงไม่อยู่ในอำนาจตาม พรบ. ทรัพยากรน้ำ ในปัจจุบัน นอกจากนี้ก็ควรแก้ไข พรบ. ทรัพยากรน้ำ เพื่อให้สามารถจัดตั้งองค์การบริหารจัดการน้ำ (water agency) เพื่อทำหน้าที่เป็น Water regulator เพื่อจัดทำกรอบการบริหารจัดการน้ำในเขต EEC อย่างยั่งยืน รวมทั้งการดำเนินงานด้านอื่นๆ เช่น การกำหนดอัตราค่าใช้น้ำในภาคส่วนต่างๆ ทั้งในภาวะปกติ และภาวะวิกฤต เป็นต้น

กรอบการดำเนินงานของแผนงานวิจัยในช่วงเวลาถัดไปในเบื้องต้นมีแนวคิด 3 ประเด็นคือ

- การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กรรมการลุ่มน้ำ รวมถึงการทำงานระหว่างลุ่มน้ำชายฝั่งทะเล ตะวันออกและลุ่มน้ำบางปะกง โดยอาศัยกลไกของกรรมการลุ่มน้ำผ่าน สททช. และการสร้างกลไกการชดเชยการผันน้ำข้ามลุ่มน้ำ
- การยกร่างแผนบริหารจัดการน้ำ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ EEC ซึ่งมีการบริหารจัดการผันน้ำข้ามลุ่มน้ำ และมีการบริหารจัดการผ่านระบบท่อ รวมถึงการบริหารจัดการในภาวะวิกฤต ซึ่งเป็นพื้นที่ซึ่งต้องมีความมั่นคงของน้ำ และไม่เสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำ
- สนับสนุนและติดตามการลดการใช้น้ำและการใช้น้ำอย่างประหยัด ในภาคอุตสาหกรรมและการอุปโภคบริโภค

รศ.ดร.ปัญญา ขวัญยืน

หัวหน้าแผนงานวิจัยการบริหารจัดการน้ำในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

20 ธันวาคม 2565